

Sunset March

Brug tussen heden en oorlogsverleden

Sunset March

Brug tussen heden en oorlogsverleden

Joris Jan Voermans
Jaleesa Derksen (fotografie)

Quo Vadis
UITGEVERIJ

Colofon

Eerste druk (2000 exemplaren), oktober 2019

Quo Vadis Uitgeverij
Postbus 1027
6501 BA Nijmegen
The Netherlands
Tel: 0031 (0)24-3243653
Website: www.qvuitgeverij.nl
E-mail: info@qvuitgeverij.nl

Tekst, tenzij anders vermeld: Joris Jan Voermans

Fotografie, tenzij anders vermeld: Jaleesa Derksen

Vormgeving: Anima Vormgeving en Communicatie, Nijmegen

Eindredactie: Lardenoye Journalistieke Producties (LJP), Nijmegen

Druk: Hendrix de Meesterdrukkers, Peer (BE)

ISBN 978-9-492435-13-2

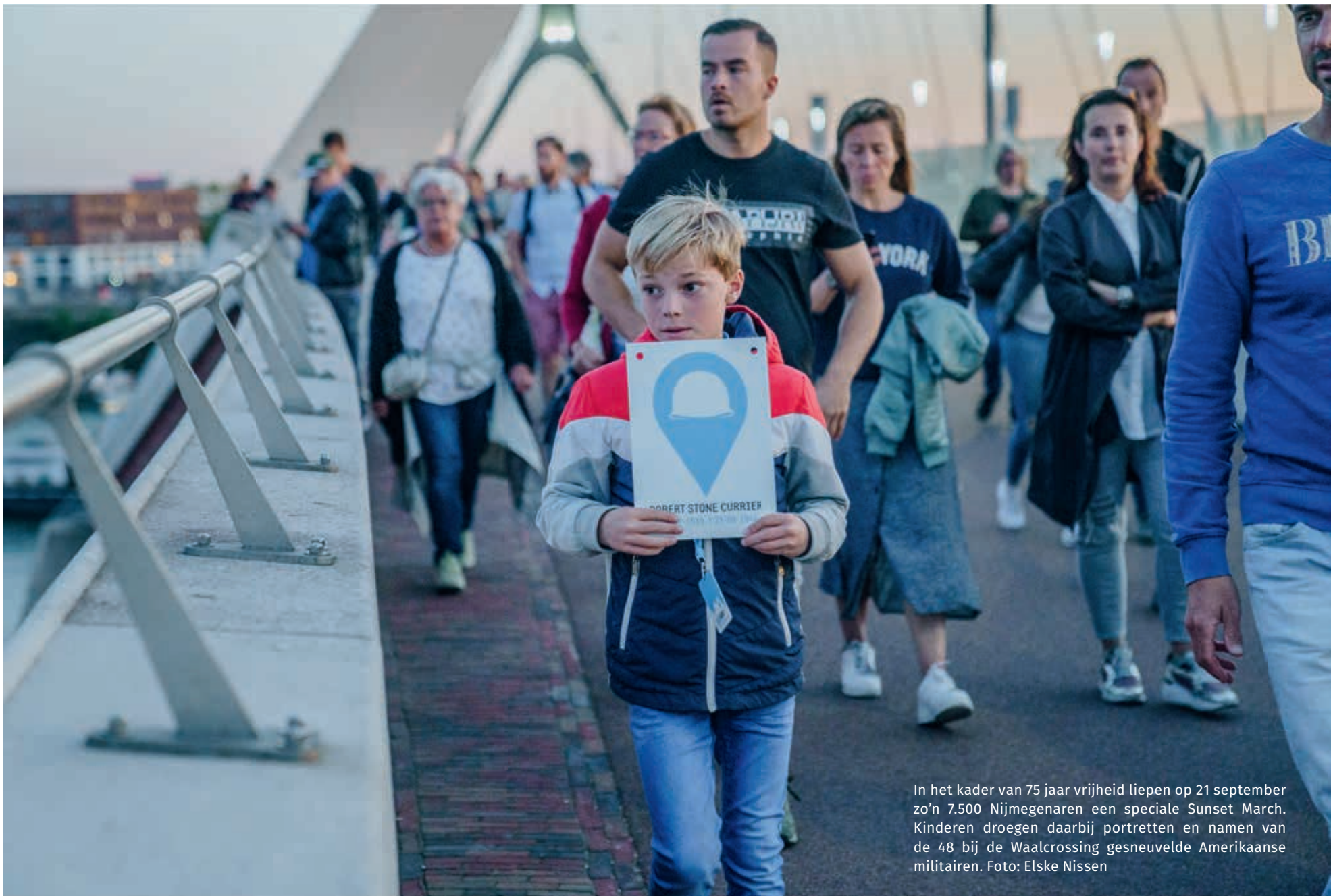
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De auteurs en Quo Vadis Uitgeverij hebben getracht alle rechthebbenden van het illustratiemateriaal te achterhalen. Mochten personen desondanks van mening zijn dat de rechten niet zijn gehonoreerd, dan kunnen zij zich wenden tot de uitgever.

© Stichting Sunset March / Quo Vadis Uitgeverij

Inhoudsopgave

Voorwoord door Hubert Bruls, burgemeester van Nijmegen	7
Hoofdstuk 1. Over herdenken en gedenken - door Leo van Bergen	9
Hoofdstuk 2. De Oversteek en de bevrijding van Nijmegen - door Joost Rosendaal	13
Hoofdstuk 3. Het verhaal van een soldaat. Interview met <i>Waalcrosser</i> Francis Keefe	17
Hoofdstuk 4. Hoe het oorlogsverleden zijn plek krijgt	22
Hoofdstuk 5. Een veteraan op de brug, elke dag weer	26
Hoofdstuk 6. Bijzondere Sunset Marches in beeld	30
Hoofdstuk 7. Op zoek naar een plek in de samenleving. Interview met veteraan Dennis van der Stroom	46
Hoofdstuk 8. Bijzondere Sunset Marches in beeld	48
Hoofdstuk 9. Op patrouille onder de sterrenhemel. Interview met veteraan Paul van der Laak	64
Hoofdstuk 10. Bijzondere Sunset Marches in beeld	66
Hoofdstuk 11. Een Franse parachutist op Nederlandse bodem. Interview met veteraan Laurent Cecillon	86
Hoofdstuk 12. Bijzondere Sunset Marches in beeld	88
Hoofdstuk 13. Per vliegdekschip de wereld rond. Interview met veteraan Co Willemsen	104
Hoofdstuk 14. Bijzondere Sunset Marches in beeld	106
Hoofdstuk 15. De zonsondergang wacht op niemand. Interview met veteraan Douwe Osinga	122
Bronnenlijst	124
Overzicht Veteranen van de Dag	126
Dankwoord	128

In het kader van 75 jaar vrijheid liepen op 21 september zo'n 7.500 Nijmegenaren een speciale Sunset March. Kinderen droegen daarbij portretten en namen van de 48 bij de Waalcrossing gesneuvelde Amerikaanse militairen. Foto: Elske Nissen

Voorwoord

Blijven herdenken!

Al 5 jaar lang eert Nijmegen elke avond de militairen van de 82nd Airborne Division die op 20 september 1944 de Waal overstaken en hierbij omkwamen. Inmiddels is de Sunset March een begrip in Nijmegen en ver daarbuiten. Velen hebben de mars al gelopen. Militairen van allerlei nationaliteiten, bezoekers uit binnen- en buitenland, scholen, verenigingen, inwoners van Nijmegen. En iedereen die de Sunset March loopt, is onder de indruk van deze bijzondere manier van herdenken.

Ik ben trots op de Vereniging VeteranenOverbetuwe die dit initiatief is gestart en er in korte tijd zo'n succes van heeft gemaakt. Trots op het feit dat zij 7 dagen per week, 365 dagen per jaar, door weer en wind, alleen of samen met anderen hun kameraden eren, die de oversteek niet overleefden.

Nijmegen heeft veel te danken aan de inzet van de militairen van de 82nd Airborne Division. Dankzij hen konden de bruggen aan de noordzijde van de stad veilig worden gesteld. De oversteek van de Waal luidde de bevrijding van Nijmegen in. Het is belangrijk dat wij blijven herdenken. Om lessen te trekken uit het verleden en te beseffen dat vrede en vrijheid niet vanzelfsprekend zijn. Om te beseffen dat wij al 75 jaar in vrijheid leven, door mensen die ver van huis het grootste offer brachten. De Sunset March draagt enorm bij aan het levend houden van dit besef. Dat verdient onze grote dank en respect.

Hubert Bruls,
Burgemeester van Nijmegen

Burgemeester Bruls (r) loopt de eerste van 75 bijzondere Sunset Marches.

“

*Iedereen die de Sunset March loopt,
is onder de indruk van deze bijzondere manier van herdenken.*

”

“

*They shall grow not old, as we that are left grow old:
Age shall not weary them, nor the years condemn.
At the going down of the sun and in the morning,
We will remember them.*

”

Uit het gedicht 'For the Fallen' van Laurence Binyon (1869-1943)

Hoofdstuk 1

Over herdenken en gedenken

Door: Leo van Bergen

Elke avond als in Nijmegen de zon ondergaat, loopt een groepje mensen van de ene kant van de brug die niet voor niets 'De Oversteek' is genoemd, naar de andere. Zij doen dit onder meer ter herdenking van de *Waalcrossing*, 20 september 1944, uitgevoerd door een groep Amerikaanse soldaten van wie er 48 het niet overleefden. Vandaar dat de wandelaars worden begeleid door eenzelfde aantal straatlampen, die in wandeltempo één voor één oplichten. Dit neemt niet weg dat een tweede bedoeling achter de March is om ook de militairen die sindsdien gesneuveld zijn of hun leven voor hun land op het spel gezet hebben (of zetten) te herdenken. Het is waarschijnlijk het enige herdenkingsritueel ter wereld waarbij letterlijk niet wordt stilgestaan bij de doden. In een ander, nu al bijna 100 jaar dagelijks uitgevoerd ritueel, het om acht uur 's avonds blazen van *The Last Post* door enkele brandweerlieden in het West-Vlaamse Ieper, wordt niet zozeer een oorlogshandeling, zoals een bepaalde slag, herdacht, maar de gehele Eerste Wereldoorlog, bij Belgen, Fransen en Britten beter bekend als de Grote Oorlog. Bij oorlogen van een dergelijke omvang is de prangende vraag: wat herdenk je precies? Alles? Hoe kan zoiets reusachtigs, zoiets grotesks ook, als een

wereldwijd uitgevochten oorlog worden herdacht? Hoe moet een ritueel eruitzien waar al die tientallen miljoenen doden, met al hun verschillende overtuigingen, culturen, ideeën en karakters, vrede mee hebben? Dat kan niet en dat gebeurt dan ook niet, niet in Nijmegen, niet in Ieper, nergens. In Ieper staat de strijd in de directe omgeving centraal én – althans bij het gros der bezoekers én bij het visueel meest markante memoriaal – de overwinnende Britten en hun Angelsaksische medestrijders. In de monumentale, tien jaar na het einde van de oorlog geopende Menenpoort, door WOI-soldaat en schrijver Siegfried Sassoon de 'tombe van de misdaad' gedoopt, ¹ staan de namen uitgehakt van 55.000 in de omgeving vermist geraakte *British Empire*-soldaten. Het zijn volgens diezelfde Sassoon desondanks 'onverdraagzaam naamloze namen' gebleven. ² Maar er zijn geen Duitse namen, er is geen boog voor Heinrich of Manfred, niet in Ieper, nergens niet, terwijl ook zij bij de tienduizenden in de modder of door een ontploffing zijn verdwenen. Zij waren even jong, zaten even vol toekomstdromen, waren evenzeer iemands zoon, echtgenoot of zelfs vader van kinderen voor wie zij altijd onbekende soldaten zijn gebleven. Zij zijn echt 'onverdraagzaam naamloos', en dat alleen omdat het

De dagelijkse herdenking met *The Last Post* in het Belgische Ieper.

Foto: Andrew P. Clarke/Wikipedia

De begraafplaats in Ysselsteyn waar 32.000 in de Tweede Wereldoorlog gesneuvelde Duitse militairen begraven liggen. Foto: William Moore

land in wiens krijgsmacht zij dienden na de oorlog door de overwinnaars als de 'foute' partij werd gebrandmerkt.

Het is een idee dat zeer goed tot uiting komt in de begraafplaatsen – bij uitstek 'plaatsen van herinnering' en 'plaatsen van treurnis' zoals historicus Jay Winter herdenkingsoorden omschreef.³ De Britse begraafplaatsen – met het *Cross of Sacrifice* in het midden, omgeven door witte, individuele grafzerken – tegenover de Duitse – bedekt met enkele kleine zwarte kruisen en talloze, eveneens zwarte en met zo'n tien namen gesierde stenen, vergezeld van

weinig opbeurende kunst zoals Käthe Kollwitz' *Treu- rende Ouderpaar*. Het is het verschil tussen winnaar en overwonnenen; tussen ontzagwekkende stilte en ontroerende stilte.

Dat dit verschil er is, betekent dat het *Last Post*-ritueel aan heroverweging, aan herdenking, bloot kwam te staan toen enkele decennia geleden de vraag opkwam of Duitsland inderdaad de (enige) schuldige van 1914-1918 was. En zelfs als Duitsland de (hoofd) schuldige was, kon dat 18-jarige gesneuvelden worden aangerekend? Verdienen niet ook zij een boog, herinnering, gedachte, traan? Het idee kwam op dat

er in het ritueel niet meer louter plaats moest zijn voor de soldaten voor wie de zin 'en zij leven voor eeuwig' op iedere Britse begraafplaats is uitgehouwen,⁴ maar ook voor al de andere, vriend én vijand; de gedachte ook dat – zie de *Sunset March* – de slachtoffers van alle oorlogen een plek moesten krijgen. Moest daarenboven niet zozeer de wanhoop over vroegere gesneuvelden centraal staan, maar de hoop dat de mensheid het herdenken van toekomstige oorlogsslachtoffers zou worden bespaard? Moesten niet zozeer zij 'die niet oud worden, zoals wij achtergeblevenen oud worden',⁵ worden herdacht, maar meer algemeen het grote verdriet dat oorlog heet? Elke oorlog?

Deze in Ieper (en elders) gestelde vragen stonden haaks op het, naarmate 2014 en daarmee het 100-jarig herdenken naderbij kwam, groeiende gehalte onder het publiek aan Britse uniformen. Het bracht een medewerker van het Ieperse *In Flanders Fields*-museum – dat een aan internationalisme gekoppelde 'nooit meer oorlog'-boodschap uitdraagt – tot het schrijven van een fiks bekritiseerd maar volkomen gerechtvaardigd artikel waarin hij de goegemeente voorhield dat het *Last Post*-ritueel er voor iedereen is. Ook niet-Britten en pacifisten moesten zich er thuis kunnen voelen.⁶ Het was niet de enige verandering.

Toen ik een goede twintig jaar geleden voor het eerst *The Last Post* bijwoonde, was het prima om enkele minuten voor acht te arriveren. Het publiek had de omvang van de spreekwoordelijke anderhalve man en een paardenkop. Nu moet een bezoeker die een beetje vooraan wil staan, zeker een half uur van tevoren de cafés bij de Lakenhal verlaten om richting de op luttele tien minuten afstand gelegen Menen-